

**Általános és sajátos játéktechnikai elemek egy felcsíki
furulyás repertoárjában**

Antal Édua

Nyíregyházi Főiskola, Pedagógus Képző Kar
Ének-zene – Vizuális és környezetkultúra tanár MA I.

Bíró István: művésztanár

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
I. Bevezető	3
II. Szentes Károly életéről	4
III. Szentes Károly repertoárjának elemzése	8
IX. Szentes Károly zenéjének részletes elemzése	11
IX.1. Játékmódelemzés	11
IX.2. Dallamelemzések	12
a, Féloláhos:	12
b, Zsuka – Szopós Ferié:	14
c, Lassú csárdás:	15
d, Gyors csárdás:	16
e, Cepper:	18
V. Összegzés	20
VI. Felhasznált irodalom	21

I. Bevezető

2007-től kezdtem a veresegyházi Lisznyay Szabó Gábor Zeneiskolában népi furulyát tanulni, ahol elsőként a székelyföldi dallamokkal ismerkedtem meg. A Nyíregyházi Főiskola ének-zene szakának volt népzene szakirányos hallgatójaként jobban elmélyedhettem a székelyföldi zenében, valamint a vidék néprajzában is. Idéntől az NYF-PKK Ének-zene tanár szakos hallgatójaként, mint leendő tanár még fontosabbnak tartom, hogy a népzeneoktatásban résztvevő hallgatók kiemelt hangsúlyt fektessenek a népi furulyás adatközlők játékmódjának elemzésére. Emellett személyes kötődésem a székelyföldi területhez, hogy családom e vidékről származik. Ezért is választottam dolgozatom témájaként az Erdélyi tájegység, székelyföldi alldialektusán belül a felcsíki területet.

A számos megtalálható furulyás adatközlő közül Szentes Károlyt választottam, kiemelkedő technikai és zenei felkészültsége miatt.

Dolgozatom megírását nehezítette, hogy Szentes Károly már nem élő adatközlő, ezért a kutatás alapját a Hagyományok Háza által publikált gyűjtések és adatok alkotják. Munkám célja, egyfajta hiánypótlás. A Hagyományok Háza nyilvántartásában található osztályozási rendszert hézagosnak, gyakran hibásnak találtam. Ebben a dolgozatban megpróbálom az adatok alapján felmerülő hibákat kiküszöbölni, és a hiányosságokat kiegészíteni Szentes Károly repertoárjára vonatkozóan.

E dallamok elemzése alapján kimutathatók az individuumra jellemző ujjrendek, fogásvariációk, különböző lezárások, és díszítésmódok.

Ezen kívül terepkutatást is végeztem Csíkjenőfalván, ahol kiinduló célcsoportként Szentes Károly családját jelöltem meg. Az elemzés, a tudományos munka érthetőbb, ha bemutatom a környezetet, amelybe Szentes Károly tartozott. A gyűjtő munkámat a szülőfalujában tett látogatásom alkalmával szerzett információkkal egészítettem ki, ahol a még élő rokonokat kerestem fel. Így egy átfogóbb képet kaphattam nem csupán játékaról, hanem az őt ért zenei hatásokról is.

A kidolgozásban többféle kutatási módszer segítségével és a gyűjtések részletes elemzésével, átfogóbb képet szeretnék alkotni Szentes Károly játékaról és repertoárjáról.

II. Szentes Károly életéről

Ez a fejezet terepkutatás eredményeként jöhetett létre. Dolgozatom témájának adatközlőjét személyesen sajnos nem ismerhettem meg, ugyanis hét évvel ezelőtt elhunyt. Életét, a családtagokon keresztül ismerhettem meg saját gyűjtésem alapján.

Szentes Károly 1935. július 10-én született Csíkjenőfalván. A sorkatonai szolgálat idejét leszámítva, itt élt élete végéig. 2005. május 2-án, 70 évesen halt meg.

Édesapja, Szentes István csíkjenőfalvi-, édesanyja Fülöp Amália csíkdánfalvi földművesek voltak. Szentes Károlynak a földművelésen kívül polgári foglalkozása is volt a helyi fűrészüzemben, ahol motoros fűrészszel dolgozott. Ma is élő rokonai szerint „...*fűrészmotorral, s a földvel is munkálkodott...*” Négyen voltak testvérek, közülük ő az egyetlen fiú. A testvérek neve: Szentes Vilma, Szentes Veronika, Szentes Margit. A lányok közül is már csak Szentes Margit él, akit még Szentes Károly feleségén kívül az interjúban megszólaltattam.

A szülők, körülbelül öt-hat hektár földet műveltek, amit később szétosztottak a gyermekek között. A lányok is kaptak. Állatokat tartottak. Legalább 4 tehén, 15 juh, néhány ló és disznó volt. Apró jószág: tyúk, *ruca* /kacsa/, liba. Ez utóbbira nem csak a húsa miatt volt szükség. A három lány miatt, kellett a *tollú* a kelengyébe párnának, dunyhának. Akkor mindenki magának termelte meg az élelmet. Szentes Károly is volt egy- két évet *monyotor*, /azaz a falu juhait (kb. 300 db.) legeltető pásztor/. Megtanult sajtot, ordát készíteni. „...*Mindenkinek kitelt a háztól a tej, vaj, túró, hús...*” meséli Szentes Margit. A növények közül főleg rozst vetettek, mert a búza ott nem termett meg. Ezen kívül árpát, zabot, s *pityókát* (krumpli). Termesztettek még kendert is. „...*Avval annyi baj volt, a súly egye meg a magját es!...*” Panaszolta Szentes Margit.

Szentes Károly a zenei tehetségét édesanyjától örökölte (meséli a felesége), aki ha valamilyen hangszerhez jutott, bármelyiket meg tudta szólaltatni. Egész kicsi korában, úgy 5-6 évesen kezdett furulyázni. Egy Ágoston István nevezetű szomszéd komától tanult. Később egymaga fejlesztette játékát. Húga szerint „*mindenfélit*” tudott. Minden elérhető hangszert – gardon, harmónika, hegedű – meg tudott szólaltatni. „...*Addig nyomott mindent, amíg a hangot megkapta...*”, mondja Szentes Margit. Hegedülni egyedül, autodidakta módon tanult. Szentes Margit húga gardonozott neki, már kicsi

„leánkaként”. „...Kacagták, hogy ketten megvannak zenészek egy háznál...” mondja Szentés Margit. A testvéri visszaemlékezés alapján, gyermekkorában minden nap furulyázott: „...Iskolába kicsit jártunk, s itthon voltunk mi gyermekek. Úgy szerette! Esténként elévette, mikor ketten voltunk itthon, s olyan szépen furulyált! Kazettája es van. Juhász Zoltánék csinálták Sáringer Kálmánnal...” Máskor meg a többi gyermekkel együtt kigyűltek a nagy nyírfa alá „...Károly furulyált, s a leánkák, a kicsikék táncoltak. Akkoriban ez volt a szórakozás...”

Később a sok munka miatt kevés ideje jutott a zenélésre. Szentés Károly a nyolc osztályt Karcfalván végezte. Így szakmát is tanulhatott, *druzszás* lett, ami fűrészmotor-kezelőt jelent. Ezt a szakmát Csíkszeredában szerezte egy tanfolyam keretében, ahol ez időben építkezéseken dolgozott.

Három évig volt katona valahol Pitesti környékén (Románia déli része), a hozzátartozók nem emlékeztek egész pontosan. Az özvegye így nyilatkozott: „...hat évvel idősebb volt nálam, s akkor még nem volt barátságunk...” Amikor összeházasodtak, a felesége 18, Szentés Károly 24 éves volt. (1959) Házasságából két gyermek született: Szentés Magdolna és Szentés Károly. Unokái, két fiú, két lány: Szentés Ervin, Szentés Andor, Krisztina és Angéla. Szentés Károly próbálta furulyázni taníttatni a leszármazottait, sajnos nem sok sikerrel. Az unokák közül ketten zenélnék: egyik fiú rezesbandában tubát fúj, Krisztina zongorázni tanul.

Szentés Károly nem készített hangszereket. Az általa vásárolt furulyák közül néhányat megtartott a család. Egyet, a kedvencet, vele együtt temették el. „...Egyet odatettem, amikor meghalt, a koporsóba, mert az volt az élete. Kettő meg volt hagyva. Azután nem foglalkoztunk a furulyákkal...”, mesélte a még mindig gyászoló felesége. „...Pénzért sosem, mindig csak jókedvből furulyált...”, tette még hozzá. A furulyászó alá a szomszéd, Tódor István gardonozott.

Tánc alá inkább hegedűvel muzsikált keresztelőkön, lakodalomban, más mulatságokban. Furulyával jobbára otthon foglalkozott saját szórakoztatására.

Régen voltak még zenészek a faluban, mesélik: Kozma Vince, Szentés Károly bérma-keresztapja, aki hegedült, Szentés András furulyás, aki rokon is volt. Ők sokat zenéltek és énekeltek együtt. Szentés Károlynak szép énekhangja is volt. Testvére szerint minden dalt tudott énekelni is. Sajnos, a régi zenészek kihaltak, egy él még Karcfalván.

Ha Szentés Károly hegedült, a szomszéd gardonozott hozzá. A testvére meséli: „...*A mi időnkben két ember egy lakodalmat lejátszott. Az egyik hegedült, a másik gardonyozott. Károly inkább csak küssebb multságokba...*”

A feleségét a megismerkedésükről kérdeztem. „...*Há, innen vagyok a faluból én es, hát együtt volt a fiataiságunk. Még a szomszéd faluból es alul-felül ismertük a fiataiságot...*”

Fonóba is eljártak. A nők fontak és kézzel kötöttek. Természetesen a munka után táncoltak is. Felesége szerint, Szentés Károly nagy táncos volt. „...*Mikor a muzsika megszólalt, ő már táncolt...*”

A táncalkalmak az esküvők, keresztelők, bálok voltak. A feleség így emlékszik: „...*Hát, amilyen falun szokott lenni! Voltak tánccsináló gazdák, akik rendezték, s akkor befizettünk. Meg volt szabva, hogy mennyit kell fizetni. Hát az olyan rég volt... egy-két lej...*”

A bálok korán kezdődtek, délután vagy szürkületkor, és éjfélig tartottak. A fiataiság helyben, vagy a szomszéd faluban bálozott. (Karcfalván, Szent Tamáson). A szervezést, a legények végezték, a már említett tánccsináló gazdák. A zenét általában egy hegedű és egy gardon szolgáltatatta. A falunak volt rezesbandája is, de már közülük sem él senki.

A bálba a fiúk és a lányok külön mentek. Szégyen lett volna együtt menni, megszólalt volna őket. „...*Nem úgy volt, mint most, hogy a leányok is elmennek a fiúkhöz. Akkor nem!...*”

A legények hamarabb érkeztek, s ott várták a leányokat a bál helyszínén. Ha a zenészek pihentek, akkor a lányok körbe álltak és énekeltek. Kérdésemre, hogy mit énekeltek, Szentés Margit így felelt: „...*Tudja a súly! Mindenféle népdalt, amit falun szoktak. Ha valamelyik nem tudta, a többitől megtanulta...*”

A táncok sorrendje általában így volt: először egy lassú (lehetett keringő, amit németesnek is hívtak), aztán tangó, végül csárdás (ropogós). Itt nem volt szokásban a lassú csárdás. Férfitáncok a féloláhos, és a verbunk voltak.

Pontban éjféltkor ért véget a tánc. Hazafelé már nem külön mentek, a legények hazakísérték a leányokat.

A viseletről is szó került. A női viselet főleg szőttes volt (székely szőttes), mindenféle árnyalatban. Egy leánynak 5-6 volt belőle. Lenni kellett rakott szoknyának is, ami vékony szövetből készült. A szőttes csíkos volt. Csíkjenőfalvára az ötszínű volt a

jellemző: piros, fekete, barna, kék, és zöld. Ezt búza-kékesnek nevezik. Öregkorban ezekből kimaradt a piros szín. Előfordult a piros-fekete, barna-fekete kombináció is. Ha csak a kék szín maradt el, akkor azt „*zödes-egyesnek*” hívták.

A lányok a hajukat hátrafésülve két ágba fonva hordták. Szalagot fontak bele, ami lehetett piros, fehér, rózsaszín vagy kék is.

Ha már férjhez mentek, akkor „*...így kontyba né, a nyomorúságot rakták a fejünkre...*”-mondja özvegy Szentés Károlyné.

A férfiak viselete: posztó harisnya fehér és fekete zsinórral. Felül fehér ing, fekete mellény és csizma. Az ünnepi a hétköznapiétől csak az különböztette meg, hogy új volt vagy viseltes a ruha. Ami „*megrégiedett*” azt fogták be hétköznapra, s újat csináltak ünneplőnek. Az asszonyok nem „viselték el” a székelyruhát, csak ünnepkor vették fel, de a férfiak posztóharisnyába jártak mindig.

A fotó egy budapesti gyűjtés alkalmával készült a Fonó Budai Zeneházban, 1998. február 23-27. között. Baloldalon Farkas Margit (Szentés Károly testvére), furulyázik: Szentés András, gardonnal: Kedves Dénes, jobb szélén Farkas Vilma, és Szentés Károly.

III. Szentes Károly repertoárjának elemzése

Kutatásom alapját a Hagyományok Háza¹ által publikált gyűjtések, és adatok alkotják. Szentes Károllyal összesen tizenöt alkalommal rendeztek gyűjtést 1966 és 1998 között. Ezek között volt spontán, valamint megrendezett gyűjtés is. Az adatbázisban megtalálható dallamokat letöltöttem, majd a magyar népzene osztályozási rendszere szerinti kategóriákba soroltam be. Megfigyeléseim szerint az adatbázisban szereplő besorolások ellentmondásokat tartalmaznak, vagyis, azonos dallamok különböző, egymásnak ellentmondó besorolást nyertek. Így a rendszerezést magam végeztem. Erre azért volt szükség, hogy a több száz felgyűjtött dallamból kiszűrjem az ismétlődéseket, s így, egy reális képet alkothassak Szentes Károly repertoárjáról. Átláthatóbbá tettem a meglévő osztályozást, és pontosan meghatároztam az általa ismert dallamok mennyiségét. Az összegzés után látható, hogy összességében 204 dallamot játszik. A dallamok különböző rendszerezési formái közül – úgy mint: felhasználási alkalom szerinti, stílus szerinti (rég és új stílus), tájegység szerinti – a felhasználási alkalom szerinti csoportosítást választottam. E szerint a dallamok, három nagy csoportba oszthatók:

- alkalomhoz kötött dallamok,
- alkalomhoz nem kötött dallamok (epikus vagy lírai szövegű dalok),
- táncdallamok.

Szentes Károly repertoárjában megtalálhatóak:

- alkalomhoz kötött dallamok: katonakisérők, lakodalmi nóta, névnapköszöntő, keserves.
- alkalomhoz nem kötött dallamok: mulatónóta, ballada, keserves, hallgató, csángó nóta, dudanóta.
- táncdallamok: férfitáncok közül a magyarországi (székely verbunk), féloláhos, zsuka (Szopós Ferié, vagy orosz zsuka), verbunk, marosszéki. A héjszát (lánc tánc) férfiak és nők is táncolják. Párostáncok közül: lassú és gyors csárdás, polgári táncokból: cepper.

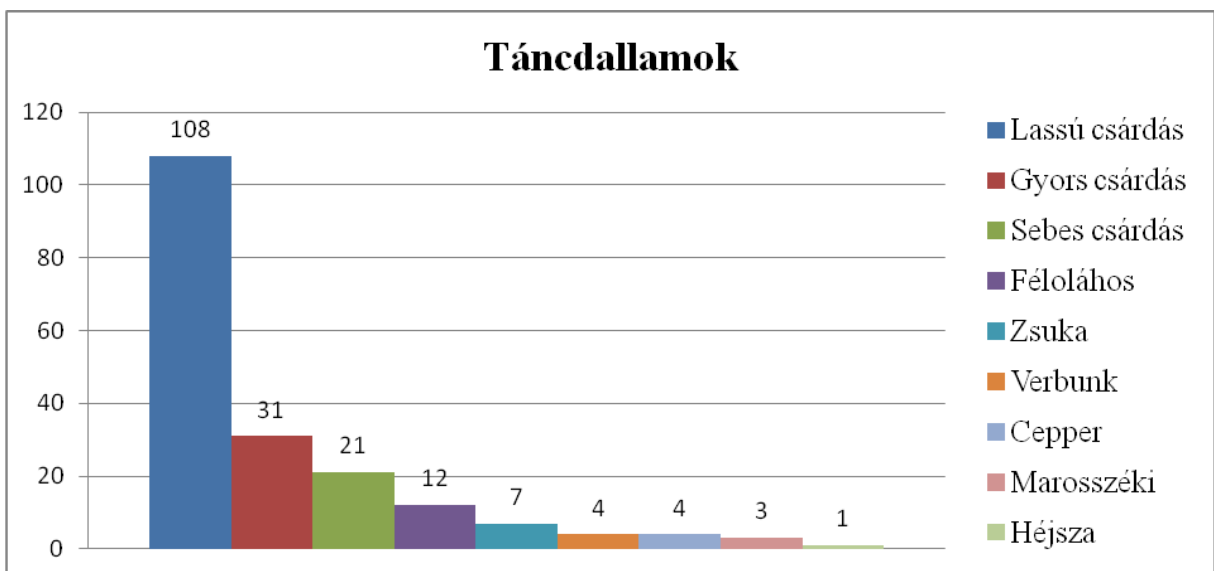
Az így kapott adatokat diagram segítségével rögzítettem.

¹ http://www.folkloredb.hu/fdb/index.php?page=search_sw, 2012.09.01.

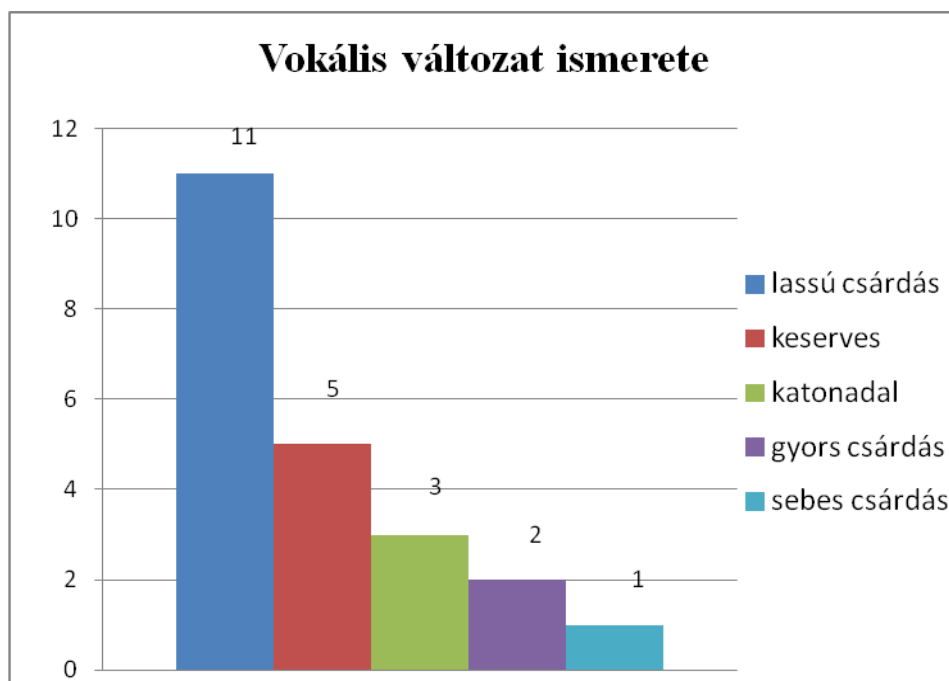
1. diagram: Szentes Károly játékmódjának sajátos besorolása

Az összes dallamból kiemelten foglalkoztam a tánc dallamokkal, mivel Szentes Károly repertoárjának túlnyomó többségét azok alkotják.

3. diagram: Táncdallamok saját besorolás szerint

A felcsíki zenében - a férfitáncokat leszámítva - csaknem minden dallamnak van vokális változata is. Rendszerezésem során ezeket a dallamokat kezdősoruk alapján szöveggel és kottaképpel lejegyezve is jelöltem. A kottázott lejegyzés segítséget nyújt a dallamok elkülönítésében, összehasonlításában. A diagramban azt jelöltem, hogy az összes felgyűjtött dallamból Szentes Károly hányat tud énekelni is. Az így kapott szám mindössze 22 lett. Ez az adat kizárólag a Hagyományok Háza gyűjtései alapján készült. Megjegyezném, hogy ez nem alkot valós képet arról, hogy Szentes Károly hány dallamot is tudott énekelni valójában. Ugyanis a paraszti társadalomban a furulyások énekes változat alapján tanulták meg a dallamokat, először énekelni aztán ezt ültették át a furulyára. Másik ok, amiért kevésnek tartom ezt a számadatot az, hogy az interjú készítése során a családtagok elmondása szerint Szentes Károlynak szép énekhangja volt, és minden dallamot tudott énekelni is, amit furulyázni.

2. diagram: Szentes Károly által ismert vokális táncdallamok

IV. Szentés Károly zenéjének részletes elemzése

Ebben a fejezetben kétféle elemzésre is sor kerül. Először Szentés Károly játékmódját, majd dallamait vizsgáltam meg. Az egyes dallamokat hangról hangra elemeztem, amiket az általam készített kottapéldákkal illusztráltam. A dallamokat 1bé előjegyzéssel jegyeztem le, mivel c alapú furulyán gondolkozva tettem a megállapításaimat. Általánosan elmondható, hogy a székely furulyások a moll jellegű dallamokat D-re, a hangszer második fokára-, a dúr jellegű dallamokat F hangra, a hangszer negyedik fokára zárják.²

IV.1. Játékmódelemzés

Játékmód- és dallamelemzésemet a Szentés Károly által játszott néhány táncdallamon keresztül szeretném bemutatni. A fejezetben az individuumra jellemző díszítéseket, variációkat, jellegzetességeket gyűjtöttem össze. Általánosságban, sok dolog elmondható mi jellemzi Szentés Károly zenéjét. Röviden összefoglalom az általános stílusjegyeket.

A legalapvetőbb díszítési forma a Székelyföldön, így Szentés Károlynál is a furulyamozgatás, melyet az egész dallamban, de leginkább a hosszú, tartott hangoknál alkalmaz. A furulyamozgatás során keletkező különleges hangzást a lejjebb engedett alsó ajak hozza létre, mely hozzáér a szélhasító nyíláshoz, ami egy vibráló hangot eredményez. Ennek következtében teltebb, erősebb hangzást kapunk. Ez a fúvástechnika fontos szerepet játszik a sajátos hangzásvilág kialakításában. Néha az is előfordul, hogy a furulyamozgatásból fakadóan az alsó hang mellett megszólal az adott hang oktávja is, vagy a két oktáv hangja egyszerre szólal meg - felhangos hangképzés³. Másik jellegzetes játéktechnikai sajátosság melyet alkalmaz, az oktáv törés. Ha intenzívebben fújja meg a furulyát, akkor szólal meg a második oktáv. Ez több dallamnál is megfigyelhető. Érdekesség, hogy nem csak sorok elején vagy végén vált át magasabb regiszterbe, hanem olykor még ütem közben is.

Az erdélyi furulyásokra jellemző a mély torokhang dűnnyögése, amit nem csak a tartott

² Balogh 2011

³ Balogh 2011

hangoknál, hanem az egész dallamban alkalmaznak. Ez Szentcs Károly esetében csak kevés dallamnál figyelhető meg. Több apró, egyéni díszítésmódot is használ, mint például az előkéket. Az előkéket a legtöbb esetben hozzáköti a következő hanghoz, nyelvjáték segítségével. Ritkább, amikor nem köti, hanem kiüti a rövid díszített tizenhatod hangot. Szentcs Károly zenéjében még fellelhető kisebb díszítéseket, a dallamok konkrét elemzésénél fogom részletesen kielemezni.

IV.2. Dallamelemzések

a, Féroláhos:

A féroláhos, a férfi táncok csoportjába tartozó virtuóz, gyors tempójú szólótánc. Négysoros, dallamszerkezete: AABBV (újstílusú dallam), az első két sor alapidallama teljesen megegyezik, csupán a díszítések változtatják meg. A harmadik és negyedik sorok az utolsó ütemet (lezárót) tekintve szintén megegyeznek. Az ilyen gyors, sok nyolcad hangot tartalmazó dallamnál a legszembeűnőbb variációk a ritmusbeli változások. Az első ilyen variáció a 3. ütemben jelenik meg, ahogy az első negyed hangot kibővíti, és nyújtott ritmussá alakítja át. Ez minden sor 3. ütemében feltűnik, mint variáns. További ritmusbeli variációk is bővítéssel, vagyis több hang alkalmazásával jelennek meg. Jól szemlélteti ezt a 9. ütem, ahol a nyújtott ritmus hangjait teljesen átalakítja a szomszédos hangokkal tizenhatodokká, olyan mintha egy másik dallamot hallanánk. A ritmusértékek a többi helyen megegyeznek, csupán megszólaltatásukban – staccatosán indított hangok – találunk különbséget. A staccatos hang, lüktetésben, hangsúlyban, változtatja meg a dallamot, például a 10. ütemben és a sorvégi ütemekben. Dallambeli variáció az első két sor 1. és 2. ütemegységében mutatkozik, ahol a kezdő C hangot oktávtöréssel variálja, hol az egyvonalas, hol pedig a kétvonalas C-t fűjva. Kedve szerint változtatja minden egyes ismétléskor, hogy melyiket játssza. A felvételen hallható további díszítések még a kötésvariációk, amik Szentcs Károly játékában nagyon pontosan megfigyelhetők. A kötések módja nem az ujjak játékából fakad, hanem nyelvjáték segítségével hozza létre. Az előkéket rendszerint a következő fő hanghoz köti. Ez minden sorban megjelenik. Az egymás melletti nyolcad ritmusú hangokat is - kettesével beosztva - kötve játssza. Ez sok helyen megfigyelhető. Kivétel viszont a 9. és 13. ütem, ahol nem csak kettesével köti a hangokat, hanem

négyesével is.

Fontos díszítő elem még a dallamban a szünet. Az első két sorban minden ütemben alkalmazza, a folytatásban csak a lezáró ütemeknél.

Alapdallam

Variáció

The first system of music consists of two staves. The top staff, labeled 'Alapdallam', shows a melody in 4/4 time with a key signature of one flat. The bottom staff, labeled 'Variáció', shows a variation of the same melody, using different rhythmic values and phrasing to create a new texture while maintaining the original's structure.

5

The second system of music starts at measure 5. It continues the variation of the melody from the first system, showing how the rhythmic patterns are applied in subsequent measures.

9

The third system of music starts at measure 9. It further develops the variation, showing the continuation of the rhythmic patterns and the use of rests as decorative elements.

13

The fourth system of music starts at measure 13. It concludes the variation, showing the final application of the rhythmic patterns and the use of rests to create a sense of closure.

b, Zsuka – Szopós Ferié:

Következő példában a Szentés Károly által nem túl gyakran játszott zsukát fogom bemutatni. Adatközlő szerint Szopós Ferié a tánc. A féloláhoshoz hasonlóan ez is a férfitáncok közé sorolandó táncdallam. A nyolcad és negyed ritmusokat tizenhatodokkal díszíti, ezáltal teljesen a hozzá tartozó táncához igazodik. Előkéket itt is szinte minden ütemben alkalmaz, mindig az ütemek legelső hangja előtt, amit hozzáköt a következő hanghoz. Az első sorban az alap és a variált dallam szinte megegyezik, a variánsban az ütemek elején lévő rövid kis előkék teszik virtuózabbá a zenét. Az 5. ütemben variál először teljesen eltérő ritmust, a nyolcad-nyolcad-negyed ritmusképletet, tizenhatod-negyed ritmusra váltja. Az alapidallam hangjait díszíti a szomszédos hangokkal. Ez a variáns, a 7. ütemben is előfordul.

A dallamot a lehető legkülönbözőbb módon tudja díszíteni a hangsúlyok áthelyezésével, ez a technika a nyelvjáték segítségével valósítható meg. Szentcsécs Károly sok dallamában megfigyelhető, hogy nem az ujjak játékaival, hanem nyelvjáték és levegőintenzitás változtatásával köt össze bizonyos hangokat. Lükettetésbeli variáns még, hogy az ütemeket nem kitartott hanggal, hanem szünettel fejezi be, ez a forma minden második ütemben vehető észre.

Alapdallam

Dallam variánsa

5

The image displays a musical score for a piece in 4/4 time with a key signature of one flat (Bb). The score is divided into two systems. The first system features two staves: the top staff is labeled 'Alapdallam' and the bottom staff is labeled 'Dallam variánsa'. Both staves contain musical notation with various note values and rests. The second system continues the 'Alapdallam' melody, marked with a '5' above the staff, indicating a fifth measure or a specific section. The notation includes various note values, rests, and bar lines.

c, Lassú csárdás:

„Búzát vittem a malomba...” kezdetű lassú csárdás dallammal szemléltetem az ének és hangszerkíséret kapcsolatát, valamint a különböző díszítési formulákat.

Az egész dallamnál megfigyelhető, hogy Szentcs Károly furulyajátéka (kísérete), szinte alig tér el a vokális változattól. Pontosan követi az énekest, az általa használt díszítéseket, hajlításokat, esetleges ritmikai variációkat. Az énekes változattól – előkék formájában – az ütemek elején tér el. Amikor már egyedül játszik akkor kerülnek be a különböző egyéni variánsok. A kétfurulyás változat összehasonlításakor vehetjük észre a nagyobb eltéréseket, főleg ritmusban. Leggyakrabban az ütemek első hangjának hosszával játszik. Míg az énekes változatnál a hangot hosszabban tartja, a furulyás változatban staccatosan indítja. Ez a jelenség nagyon jól megfigyelhető az első ütem elején. A második megszólalásakor még jobban variálja a dallamot. Az előkék megjelennek majdnem minden hosszú hang előtt. Az egyforma, többször ismétlődő hangokat ezzel módosítja.

A szöveg ritmusát, hajlításait, tehát a szövegszerűséget Szentcs Károly egyéni nyelvjátékával tudja pontosan visszaadni.

A dallam végén, érdekes változatot, kibővülést vehetünk észre. A négy vokális dallamsor, plusz két hangszeres dallamsorral egészül ki, majd ezt megismétli, és ez után folytatódik tovább az énekes változat.

Vokális változat

Furulyás változat

Furulyás dallam variánsa

5

9

d, Gyors csárdás:

Ez a táncdallam, lassú csárdásként is szerepel Szentcs Károly repertoárjában, amelynél vokális változat is fellelhető, „Gyéren vettem a kenderem...” szövegkezdettel. Az általam elemzett felvételen vokális változat nem hallható.

Az alapidallam egyszerűen díszítés nélkül, csak rövid ideig hallható, szinte rögtön variáció kezdődik. Az első sorban figyelhető meg a legnagyobb eltérés. Az ütemek második negyedét minden esetben kibővíti, körbedíszíti az alapidallam hangjait a szomszédos hangokkal. Az ütemek első felében, főleg a ritmust módosítja, máshova

helyezi a hangsúlyt, ami aztán az egész dallamban megmarad. Ezáltal nyeri el a jellegzetes lüktetést. A gardonkíséret is ehhez igazodik. A nyolcados lüktetés kissé késik, szinkópál, úgymond „sántává” válik. Az előkék használata itt is gyakori, ebben a dallamban azonban oly mértékben olvadnak be a zenébe, hogy szinte megállapíthatatlan mi a fő hang és mi a diszítés. Az utolsó sor elején egy trilla-díszítés hallható, mely a virtuóz ujjtechnika miatt szinte észrevehetetlen.

Alapdallam

Variáció

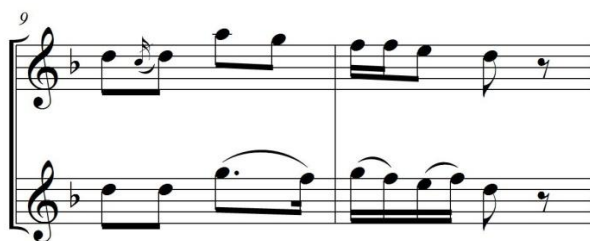
The image displays a musical score for a piece in 2/4 time, featuring a key signature of one flat (B-flat). The score is divided into two main sections: 'Alapdallam' (Main Theme) and 'Variáció' (Variation). The 'Alapdallam' section consists of two staves, with the upper staff in treble clef and the lower staff in bass clef. The 'Variáció' section follows, also in two staves, and is marked with a '5' above the first measure. The variation section includes measures 9 and 13, with measure 13 marked with a '13' above the first measure. The variation section features a trill (tr) in the first measure of measure 13. The score concludes with a double bar line.

e, **Cepper:**

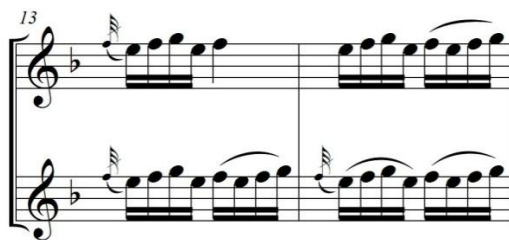
A cepper a polgári páros táncok közé tartozó, idegen eredetű tánc, ami az irányzatokkal került be a köztudatba, mint például a keringő. Ez a dallampélda megjelenik még a gyűjtésekkor úgy, mint sebes csárdás: „A csizmámon de nincsen kéreg...” vokális változattal. A dallam lényegében két sorból áll, az ismétlődik, tér vissza. Az alapidallam és a variációs sor, ritmusban tér el egymástól. Az alapidallamhoz képest a variációs részt előkéekkel egészíti ki, az ismétlődő hangok elé kis tizenhatodnyi előkék kerülnek.

Első variáció: a 3. és 4. ütem variánsát szemlélteti mind az alapidallamban mind pedig a variációban megjelenő eltérés. A variációt is tovább variálja. A 3. ütemben mind hangok mind ritmusbeli eltérések is észrevehetőek. Az utolsó tizenhatod értéket bővíti ki nyújtott ritmussá. A 4. ütemben a lezárót díszíti. Az alapidallamtól eltérőnek hangzik ez a lezáró, pedig ugyanazon hangokból áll, csak alulról és felülről közelíti meg a furulyás a főhangokat, tizenhatod értékben. Ettől egy érdekes hangzás figyelhető meg.

Második variáció: az 5. és 6. ütem érdekes díszítését mutatja. Ez a legnagyobb, és számomra legszebb variáns ebben a dallamban. A furulyás alapidallamhoz képest a furulyavariáció a két ütemben teljesen összeolvad. A tizenhatodok olyan sűrűn követik egymást, hogy alig észrevehető, hol kezdődik, vagy hol van vége az ütemnek. Ugyanakkor ezt a sűrű díszítést még előkéekkel is variálja.

Harmadik variáció: a 7. és 8. ütemet szemlélteti. Szentcs Károly a dallam utolsó megszólalásakor alkalmazza ezt a lezárót. Ritmus és dallam is egyaránt variációt mutat, de a ritmusbeli eltérés a szembetűnőbb. Első változás a 7. ütem végén mutatkozik meg. Az utolsó hangot egy nyolcad szünetre váltja fel. A 8 ütem már több változtatást mutat. Az eredeti dallamhoz képest a dallam és a ritmus is eltér. A ritmus itt is az utolsó nyolcad értékben változik, szintén szünettel helyettesíti.

V. Összegzés

Dolgozatomban feldolgoztam és elemeztem Szentes Károly székelyföldi, ezen belül is csíkjenőfalvi furulyás repertoárját. Egyik kérdésem az volt, hogyan rendszerezem a dallamokat, melyek a Hagyományok Háza adatbázisában már meglévő, publikált gyűjtések, ugyanis az adatok feldolgozása közben észrevettem, hogy ellentmondásokba ütköztek bizonyos dallami elnevezéseknél, besorolásoknál. Arra a következtetésre jutottam, hogy Szentes Károly repertoárjáról csak akkor tudok valóban hiteles képet alkotni, ha nem csak a katalogizáló szerinti besorolást veszem figyelembe. Az adatok feldolgozásánál először megfigyeltem a katalogizáló szerinti besorolást. Abban az esetben, amikor valamivel nem értettem egyet azt felülbíráltam és a saját besorolásomat vettem alapul. Az összes kapott adatot diagramban jelöltem. A katalogizálást véglegesítve számadatok formájában összegeztem Szentes Károly repertoárját.

Ezután néhány táncdallamon keresztül mutattam be Szentes Károly játékmódját. A dallamok hallgatása során nagyon jól kirajzolódtak az individumra jellemző díszítésmódok, variációk. A megfigyeléseimet kottapéldán keresztül mutattam be.

Ez az elemzés azonban korántsem mutat teljes képet. Ha ennek a dolgozatnak lenne folytatása, lehetőség nyílna Szentes Károly által játszott megannyi dallam átgondolására, még részletesebb elemzésére.

Emellett, már nemcsak egy személy, illetve egy tájegység zenéjét elemezném. Érdekes lenne a székelyföld különböző vidékeinek népzenejét (furulya, hegedű stb) játékát közelebbről megismerni, összehasonlító elemzéseket végezni. Feltárnám az ok okozati tényezőket, a fejlődési fokozatokat.

VI. Felhasznált irodalom

1. Balogh Sándor 2011. A magyar népi furulyajáték alapjai. Flaccus kiadó.
Budapest
2. Hagyományok Háza Folklór adatbázis:
http://www.folkloredb.hu/fdb/index.php?page=search_sw